

De mensen van het recht

Luc Huyse en Hilde Sabbe, Van Halewyck, Leuven, 1997.

Nadat het gerecht in een zo uitgesproken negatief daglicht is komen te staan, werd het tijd om over de wereld van het gerecht en wie hem bevolkt meer betrouwbare informatie te verschaffen. Wie anders dan Luc Huyse en zijn team konden hiervoor beter zijn geplaatst, want in het *Centrum voor Recht en Samenleving* wordt reeds lang informatie verzameld over de beroepsloopbaan van afgestudeerden aan de Belgische rechtsfaculteiten. De auteurs vangen hun boek aan met een schets van de spectaculaire expansie van het aantal licenciaten in de rechten. België telt er nu zo'n veertigduizend en die groep is een relatief recent verschijnsel: het is vooral sinds het einde van de jaren zestig dat de rechtenstudie een ware boom kent. In 1970 studeerden er 680 juristen af, in 1993 waren er dat al 1511. Ten dele is die groei te verklaren uit de algemene toename van het aantal studenten in het hoger onderwijs. Met name de Vlaamse en vrouwelijke emancipatiestrijd hebben een grote invloed hierop uitgeoefend. In 1960 was amper 40% van de juristen Nederlandstalig. Thans is dat iets meer dan 65%. Tussen 1935 en 1965 schommelde het aantal vrouwelijke rechtenstudenten tussen de 6% en de 15%. Nu is dat meer dan 50%. Toch is dit niet de enige verklaring. De rechtenopleiding blijkt op zich een grote aantrekkingskracht uit te oefenen, omdat er blijkbaar wordt vanuit gegaan dat het rechtendiploma vele beroepsmogelijkheden aanreikt. De reputatie van de jurist als iemand met grote sociale vaar-

digheden en met 'the know how of getting things done' contrasteert sterk met de opleiding, waarin dit soort praktische vaardigheden nauwelijks aan bod komen.

Kennelijk leidt de verregaande juridisering van de samenleving tot een toenemende vraag naar juristen; het aantal advocaten is tussen 1970 en 1996 dan ook verdrievoudigd. Er is thans meer dan één advocaat per duizend inwoners (tegen 0,40 in 1970). Maar ook buiten de traditionele juridische sfeer worden steeds meer juristen tewerkgesteld. Zo bijvoorbeeld bij de overheid, maar ook in het bedrijfsleven. Iets minder dan één vijfde van de juristen werkt voor de bedrijfsweld en iets minder dan één derde bij de overheid. Omgekeerd brengt die proliferatie aan juristen wellicht ook een verdere juridisering van de samenlevingsconflicten met zich mee. Bovendien blijken mensen mondiger geworden en vertaalt zich dat in een groeiend gebruik dat van recht wordt gemaakt om conflicten te beslechten.

Luc Huyse en Hilde Sabbe nemen in de daarop volgende hoofdstukken de diverse juridische beroepen nader onder de loupe. Eerst komen de vrije beroepen aan bod: advocaten, notarissen en gerechtsdeurwaarders. Dan komt de publieke sector aan bod, waar lang wordt stilgestaan bij de magistratuur. In een derde deel wordt een beeld geschetst van de juristen in de non-profitsector en het bedrijfsleven. In een epiloog verwijten de auteurs de juristen dat ze aan individuele en collectieve pleinvrees leiden. Ze stappen niet makkelijk in het publieke debat en hebben, hoewel zij de huidige malaise van de rechtsstaat toch hebben zien aankomen, in

de meeste gevallen en zelfs tijdens de crisismaanden van 1996 gezwegen.

Die oefening veronderstelt dat licenciaten in de rechten zichzelf ook als intellectuelen zouden opvatten, die zich, omwille van hun specifieke vorming in 'het recht', met een bepaalde verantwoordelijkheid of 'missie' vereenzelvigen. Het is zeer de vraag of dit wel het geval is. Gediplomeerden in het recht zijn daarom nog geen 'juristen' die (zich in) een bepaalde deontologie zouden (her)kennen. Zij worden in de meest diverse beroepstakken ingezet en beschouwen het recht veeleer als een bruikbaar instrument dan als een ordeningsmechanisme met een eigensoortige finaliteit. 'Het recht' is niets meer dan een verzameling regels die, al naargelang van het geval, kunnen worden ingezet om concrete belangen vooruit te helpen. De jurist beschikt over de vaardigheid om dat te doen, en meer heeft dat 'jurist-zijn' niet om het lijf.

Dat verschijnsel beperkt zich niet tot 'de' juristen. Ook de meeste leerkrachten, ingenieurs, artsen, journalisten of ambtenaren rekenen het nauwelijks tot hun taakomschrijving de ruimere missie van hun beroep te verdedigen en indien zij dat wel doen, is het corporatisme nooit veraf. Hoewel er tegelijk bij sommige beroepsuitoefenaren een grotere aandacht voor professionele ethiek kan vastgesteld worden, ligt de meerderheid daar niet van wakker. Individuele en collectieve pleinvrees zit, in ons vertechnocratiseerd onderwijs, reeds in de opleidingen zelf ingebakken. Gediplomeerden van welke slag ook zijn in die zin niet evident 'intellectuelen'. De mensen van het recht is het

eerste boek dat zich vanuit sociologische hoek over het juridische beroep in ons land buigt. Die invalshoek is in het thans gevoerde debat over de hervorming van het gerecht van cruciaal belang. Mede vanuit die rechtssociologische benadering ontwikkelen de auteurs een

pleidooi voor een toegankelijke eerstelijnsrechtshulp en voor meer juridische dienstverlening buiten de klassieke context van het rechtbankgebeuren. Tegelijk waarschuwen zij voor een verregaande mercantilisering van de juridische bedrijfscultuur die minder kapitaalkrachten in de

kou laat staan: alleen een grotere overheidsactiviteit op het gebied van juridische dienstverlening aan de bevolking kan hieraan verhelpen: opdat het recht zijn ziel niet zou verliezen...

Koen Raes